

Sanja Vulić
Zagreb

KNJIŽEVNOST ZA DJECU NA VRBNIČKOJ ČAKAVŠTINI

(Marinka Matanić Polonijo: *Letrat našega Macana*, Vlastita naklada, Vrbnik, 2008., 131 str.)

(Ivana Brlić Mažuranić: *Priče iz davnine*, Rad na vrbničkoj čakavštini Marija Trinajstić Božić, Vlastita naklada, Vrbnik, 2008., 131 str.)

Među mjesnim idiomima na kojima se temelji suvremena čakavska dijalekatna književnost, vrbnička čakavština nedvojbeno zauzima istaknuto mjesto. Vrbničani se razmjerno rano uključuju u te književne tijekove, a pridodamo li tomu i književno stvaralašto Vrbničana na standardnom jeziku, danas možemo govoriti o suvremenom vrbničkom književnom krugu. U tom vrbničkom književnom krugu, posebice kad je riječ o čakavskoj dijalekatnoj književnosti, vrlo zapaženo mjesto zauzimaju žene. Među njima pionirsko mjesto pripada Mariji Kaliterni-Sindik koja je od g. 1922. objavljivala svoje pjesme pod pseudonimima Mara Istranka i Mare Bodulka, ali prva cjelovita pjesnička zbirka na vrbničkoj čakavštini iz pera jedne žene tiskana je g. 1984. Riječ je o pjesničkoj zbirci *Brinice vrbenskih besed* koje je autorica dr. Vlasta Sindik-Pobor, kći Marije Kaliterne-Sindik. Pojava te pjesničke zbirke ohrabrila je mnoge Vrbničanke da se okušaju u pisanju poezije na čakavštini, pa se od tada pa do danas sve češće spominju imena: Zora Volarić-Perhat, Marina Valković, Marica Stašić-Milić, Mira Debelić-Anić i Marija Kraljić. Postupno se unutar vrbničkoga književnoga kruga počinje razvijati i književnost za djecu na čakavštini. U razvoju takve književnosti pionirski je posao obavila dr. Vlasta Sindik-Pobor kada je g. 2000. objavila svoj prijevod romana za djecu *Emil* popularne švedske književnice Astrid Lindgren. Taj izravni prijevod švedskoga izvornika bio je ujedno prvi hrvatski prijevod toga romana.

Znajući da će se dijalekatno bogatstvo vrbničkoga mjesnoga govora najbolje sačuvati ako ga djeca od malena dobro nauče, dr. Vlasta Sindik-Pobor smatrala je da u tome od velike pomoći mogu biti i knjige za djecu na tom mjesnom govoru. Zato je ohrabriala i Vrbničanku Marinku Matanić-Polonijo da objavi svoju simpatičku pjesničku zbirku za djecu na vrbničkoj čakavštini, naslovljenu *Letrat našega Macana*. Ta je zbirka tiskana 2008.

Pjesnička zbirka za djecu *Letrat našega Macana* ponajprije ima edukativnu namjenu, i to dvostruku. S jedne je strane, kako je već istaknuto, to podsjetnik najmlađim Vrbničani-
ma na rodni mjesni govor, a s druge strane ta zbirka podučava djecu zdravomu, prirodnomu
poimanju života, bez izvito-perenosti koje se u današnje vrijeme nameću kao apsolutni uzus
ponašanja. U tom kontekstu razmatranje estetskoga dosega ove pjesničke zbirke nije od
primarne važnosti. Macan Marinke Matanić-Polonijo nije razmaženi, frustrirani moderni
mačak koji više nije u stanju ni normalno jesti ni miševe loviti, odnosno sâm se za svoju
hranu brinuti. Zato već u prvoj pjesmi u svojoj zbirci kaže:

*Ne vicijan ga.
Zavoj njega po ribice ne gren,
nanci mu salam ne kupujen.
A hranu od latice?
Jošće ni pokusil
takove slastice.*

Još jasnija njena nakana postaje u sljedećim stihovima, u kojima se na duhovit način
narugala sa svima onima koji su preokrenuli naopako temeljne ljudske vrijednosti, glumeći
plemenitost na apsurdan način:

*Nisen ja Brižit Bardot
meni to se grusti
da bin ja više volela živo,
nego judi.*

Osim simpatičnim sadržajem, ova je pjesnička zbirka zanimljiva i zbog idioma na ko-
jem je napisana. Naime, vrbnički govor, u okviru ikavsko--ekavskoga dijalekta čakavskoga
narječja, nedvojbeno pripada među najzanimljivije idiome. Zato nije začudno što je vrb-
nički idiom od početka 20. stoljeća razmjerno često bio predmetom razmatranja jezikoslo-
vaca. Ovom ćemo se prigodom ograničiti tek na nekoliko zanimljivih leksičkih pojedinosti
s kojima će se susretati čitatelji *Macana*. Pritom je važno prisjetiti se da vrbnički leksik,
razmatran u cjelini, predstavlja skladan spoj s jedne strane starih hrvatskih riječi praslaven-
skoga podrijetla, te s druge strane posuđenica, ponajprije romanizama koji su se udomačili
diljem hrvatske obale i otoka, pa tako i u Vrbniku.

Iz zbirke *Letrat našega Macana* u prvoj skupini izdvajamo imenicu *dež* u značenju
'kiša' i od nje izvedeni glagol *dežjit* 'kišiti', zatim imenice *dvera* 'vrata', *mačica* 'maca,
malo odraslije mače, mačkica', *drivo* 'stablo, drvo', *dervo* 'drvo za ogrjev', imenicu *živo* kao
poimeničeni pridjev srednjega roda u značenju 'stoka, blago, domaće životinje i životinje
oko kuće', pa pridjeve *jadživ* 'ljut, srdit, koji se lako naljuti', *lačen* 'gladan', glagole *popast*
'zgrabiti', *praviti* 'reći', *sranjat* 'skrivati', *teć* 'trčati', prilog *čudo* 'puno, jako, mnogo', složeni
prilog *zdelga* 'izdaleka' te prijedlog *sprotu* 'prema, ususret' i izraz *meni to se grusti* 'žalim

za tim, nedostaje mi'. U skupini posuđenica izdvajamo npr. imenicu *latica* u značenju 'li-menka', te glagole *bacilat* 'brinuti se', *fidat se* 'uzdati se, imati povjerenja u koga ili u što' i *rimedijat* 'priskrbiti, nabaviti'.

Imenica *dež* pripada skupini leksema praslavenskoga podrijetla. U čakavskim se govorima ta riječ obično realizira s fonemom *a* (kao odrazom nekadašnjega poluglasa), tj. *daž*, i to od sjevera do juga čakavskoga dijela Mediterana, npr. u Istri i u pojedinim čakavskim govorima na otoku Korčuli, a isto tako u najjužnijem hrvatskom štokavskom priobalju, npr. u govoru starijih Dubrovčana. Tu valja pribrojiti i čakavsku fonološku inačicu *dorž* 'kiša' koja se npr. rabi u čakavskim govorima središnjega dijela otoka Hvara, npr. u Jelsi, Vrboški, Svirčima, zajedno s izvedenicom *daržjevica* 'kišnica'. U mnogim govorima u kojima se rabi glasovna inačica *daž*, također se izvodi glagol od te imenice.

Imenica *dvera* rabi se samo u množinskom obliku. U 16. i 17. stoljeću bila je uobičajena u brojnim hrvatskim govorima, a danas je susrećemo vrlo rijetko, uglavnom na otoku Krku. Ta se riječ razvila od imenice *dvor* u prvotnom značenju 'prostor ispred kuće', koja je, naravno, također praslavenskoga podrijetla. Umanjenica i odmilica *mačica* također se u hrvatskim govorima rabila od starine, a do danas se sačuvala u pojedinim čakavskim govorima u staroj dijaspori u Austriji i Slovačkoj, što znači da je u 16. stoljeću bila u uporabi u čakavskim govorima u središnjoj Hrvatskoj, a najvjerojatnije i prije.

Posebice su zanimljive realizacije *drivo* i *dervo*. Značenjska razlika tih dviju imenica sukladna je brojnim drugim čakavskim govorima u kojima se *drivo* i *drvo* značenjski razlikuju, npr. u govoru otoka Drvenika kraj Trogira. Od imenice *jad* u značenju 'gnjev, ljutnja, srdžba' u mnogim je čakavskim govorima izveden pridjev *jadjiv*. Pridjev *lačen* rabi se i u omišaljskom govoru za koji je poznato da je srodan vrbničkomu, te u različitim hrvatskim kajkavskim govorima. U čakavskim se pak govorima najčešće susreće u fonološkoj, tj. glasovnoj inačici *lačan*, npr. u govoru grada Crikvenice, u Istri i pojedinim čakavskim govorima u istarskom zaleđu i dr.

U razvoju hrvatskoga jezika veći se broj glagola izvodio prefiksnom tvorbom od glagola *pasti*. Te su izvedenice često imale drukčija, specijalizirana značenja u odnosu na značenje osnovnoga glagola. Tako je prefiksom *po-* izveden glagol *popast* u značenju 'zgrabiti' koji se i danas rabi u različitim čakavskim govorima, pa ga osim u vrbničkom, susrećemo npr. još u govorima žumberačkih čakavaca, a također i u brojnim gradišćansko-hrvatskim govorima u dijaspori.

Temeljno značenje glagola *praviti* jest pravo reći, istinu reći. U pojedinim se čakavskim govorima taj glagol sačuvalao do danas u značenju 'reći', pa tako i u vrbničkom govoru. Na čakavskom se jugu uglavnom sačuvalao u nesvršenom vidu, npr. u Vrboški i Vrbanju na Hvaru u fonološkoj inačici *provjot* 'pripovijedati'. Nesvršeni oblik *pravjat* čuva se i u vrbničkom govoru. Istoga je podrijetla i izraz *pravoda* u značenju 'uistinu, upravo tako, istina je' koji se rabi u čakavskim govorima u staroj dijaspori.

Od imenice *hrana* izveden je glagol *shraniti* 'spremiti' i nesvršeni vid *shranjati* 'spremati'. Oba se glagolska vida susreću u starim čakavskim tekstovima, dok je u kajkavskim uobičajenija depalatalizirana inačica *shranati* nesvršenoga glagola. U vrbničkom se pak

govoru rabi fonološka inačica *sranjat* u značenju 'skrivati', baš kao i u čakavskim govori-
ma u staroj dijaspori. Glagol *teći* susreće se u nekim čakavskim i kajkavskim govori-
ma u značenju *trčati*. Na čakavskom se jugu najviše čuva u imperativnom obliku *potec* 'potrči,
pohitaj', npr. u govoru Svirača na Hvaru. U vrbničkom su govoru sačuvani različiti oblici,
pa i infinitiv *teć* 'trčati'.

Vrbnički prilog *čudo* također je čakavska značajka, ali valja napomenuti da se u čakav-
skim ikavsko--ekavskim govori-
ma u središnjoj Hrvatskoj (npr. u Oštarijama), a sukladno tomu i u čakavskim govori-
ma u staroj dijaspori, realizira u inačici *čuda*. U značenju 'pre-
ma, ususet' u vrbničkom se govoru rabi složeni prijedlog *sprotu* koji je nastao slaganjem
prijedloga *s* i prijedloga *protu*.

Izraz *meni to se grusti* također je u hrvatskim govori-
ma u uporabi od starine, i to u
dva različita značenja: 'meni je to odvratno, mrsko mi je', ili u obratnom značenju, 'meni
to nedostaje, žalim za tim'. U vrbničkom se govoru taj izraz rabi u prvom od navedenih
značenja, a isto tako u govori-
ma žumberačkih čakavaca i u pojedinim čakavskim govori-
ma u Istri. U gradišćansko-hrvatskim se govori-
ma taj izraz također rabi u značenju 'meni je to
odvratno, mrsko mi je', ali u ikavskim govori-
ma u južnom Gradišću rabi se u značenju
'meni to nedostaje, žalim za tim'.

Te stare, autohtone hrvatske riječi pokazuju nam kakav je bio hrvatski leksik na ve-
likom dijelu hrvatskoga govornoga područja prije invazije Osmanlija i velikih migracija
od kraja 15. i početka 16. stoljeća pa nadalje. Naši autohtoni čakavski govori, kakav je
npr. vrbnički, zapravo su preživjeli ostatci te stare hrvatske čakavštine, tj. *jazika* ili *zaika*
hrvackoga.

Uz navedene autohtone hrvatske riječi praslavenskoga podrijetla, u vrbničkom je go-
voru u uporabi znatan broj tuđica, ponajprije romanizama, a iz zbirke *Letrat našega Ma-
cana* izdvojiti ćemo samo četiri primjera. Imenica *lata*, u značenjima 'lim' i 'limena kanta',
rabi se u brojnim hrvatskim govori-
ma, čakavskim i štokavskim, duž obale i otoka, od
najsjevernijih do najjužnijih. *Lata* je stari germanizam prihvaćen u latinskom jeziku, a
preko latinskoga u različitim romanskim jezicima. Budući da je u hrvatskim govori-
ma ta
riječ prihvaćena preko romanskih jezika i dijalekata, smatramo je romanizmom. Uporaba
deminutiva *latica* 'limenka' srazmjerno je novija pojava.

Glagol *bacilat*, koji je latinskoga podrijetla, također je prihvaćen preko romanskih
idioma. I ta je riječ vrlo česta u hrvatskim govori-
ma na jugu (čakavskim i štokavskim),
npr. na otoku Korčuli, u Dubrovniku, u Konavlima, a ne samo na sjeveru Jadrana. Glagol
fidat se potječe od latinske imenice *fides* u značenju 'vjera'. I taj je glagol rasprostranjen u
hrvatskim govori-
ma duž obale, uključujući i govore Hrvata u Boki kotorskoj. U vrbničkom
se govoru glagol *rimedijat* sačuvao u prenesenom značenju 'priskrbiti, nabaviti'. Naime,
temeljno značenje imenice *rimedij* / *remedij* jest 'lijek' (prema tal. *rimedio*). Upravo je u
svom temeljnom značenju ta imenica potvrđena u pisanim spomenicima u Vrbniku već od
15. stoljeća, a u istom se značenju glasovna inačica *remedio* susreće u 16. st. u Dubrov-
niku, npr. u djelima Marina Držića. Od imenice *rimedio* izveden je u talijanskom glagol
rimediare 'izliječiti', a sukladno tomu u hrvatskim je govori-
ma izveden glagol *rimedijat*

koji je u starijoj hrvatskoj književnosti vrlo čest u 16. i 17. st., posebice na južnom Jadranu (u značenju 'izliječiti').

Vrbnički govor karakteriziraju i različiti pleonazmi, među kojima u zbirci Marinke Matanić-Polonijo izdvajamo pridjev *pekn krcat* u značenju 'prepun' i prijedlog *šoto pod* u značenju 'pod', odnosno 'ispod nečega'. Pleonastički prijedlog *šoto pod* hibridnoga je tipa jer je hrvatskomu pridjevu *pod* antepuniran istoznačni talijanizam *šoto* (prema tal. *sotto*).

Budući da je zbirka *Letrat našega Macana* prije svega namijenjena vrbničkoj djeci, a s njima i njihovim roditeljima, bakama i djedovima, na pjesmama nisu označeni naglasci. Da bi ostali zainteresirani čitatelji, koji nisu govornici vrbničkoga idioma, također mogli razumjeti i pravilno pročitati pjesme, zbirka sadrži i popratni tumač riječi s označenim naglascima. Pri bilježenju naglasaka vodilo se računa o rečeničnoj intonaciji, koja u pojedinim situacijama uvjetuje promjenu dužine naglasaka neke riječi. Tako se npr. u okviru dvo-naglasnoga vrbničkoga govora imenica *kus*, u značenju 'komad', izgovara s dugosilaznim naglaskom, a taj se naglasak krati u rečenici *Popal je kus pogače*. Ukratko, dodavanjem akcentuiranoga tumača riječi, željelo se, kako je to u novije vrijeme i inače običaj u Vrbniku, pisanoj domaću riječ pretvoriti u dijalektološku građu, a istodobno omogućiti ljubiteljima vrbničke riječi, te osobito vrbničkoj djeci, nesmetano čitanje objavljenih pjesama.

Na isti je način postupila i Marija Trinajstić Božić u svojim čakavskim pričama Ivane Brlić-Mažuranić. A zamisao je ponovo potekla od dr. Vlaste Sindik-Pobor koja je pred gotovo jednim desetljećem, svojim prijevodom *Emila* Astrid Lindgren, željela pokazati da je vrbnički idiom prikladan ne samo za poetski nego i za prozni izričaj. Smatrajući da je i vrbničkoj djeci potrebno što više takvoga štiva, predložila je vrbničkoj čakavskoj pjesnikinji Mariji Trinajstić Božić da na vrbničku čakavštinu počne *prehićivat* hrvatske klasike, ponajprije *Priče iz davnine* Ivane Brlić - Mažuranić. Tako su se 2008. na vrbničkoj čakavštini pojavili *Ribar Palunko i njegova žena* te *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*. Naravno, bio je to, među inim, još jedan prilog približavanju vrbničkoga idioma svima zainteresiranima.

Sukladno očekivanjima, i u ovoj knjizi susrećemo stare hrvatske riječi praslavenskoga podrijetla kao npr. imenice *dež* 'kiša', *kamik* 'kamen', *krejut* 'ptičje krilo', *plamik* 'plamen', *slavić* 'slavuj', *svet* 'savjet', *vlas* 'kosa', pridjeve *spodoben* 'sličan, nalik na' (npr. *glavina volu spodobna* 'glavurda nalik na volovsku'), *veli*, *-a*, *-o* 'velik, -a, -o' (npr. *vela bogatija* 'veliko bogatstvo'), redni broj *treći* 'treći', glagole *dvignut* 'dignuti', *iskat* 'tražiti', *plavat* 'ploviti' i 'plivati', *pravjat* 'pripovijedati', *pozabit* 'zaboraviti', *razjedit* 'razljutiti', *rucat* 'rikati', *sranit se* 'sakriti se', priloge *čudo* 'puno' (npr. *čudo vrimena* 'puno vremena', *čudo vodi* 'puno vode') zatim *koti* 'kao' i dr. Te je vrbničke lekseme moguće uspoređivati s različitim hrvatskim idiomima, a ovom ćemo prigodom načiniti tek nekoliko usporedbi. Leksemi *krejut*, *vlas*, *veli*, *treći*, *iskat*, *pozabit*, *razjedit*, *sranit (se)*, *spodoben*, *rucat*, *čudo*, *koti* i danas se u istom značenju rabe u većini govora u staroj čakavskoj dijaspori (potonja četiri u inačicama *spodoban*, *ručat*, *čuda* i *kot*), a dobro je poznato da su ti govori riznica staroga hrvatskoga leksika. Vrlo su arhaične riječi, bilo hrvatske ili vrlo stare posuđenice, kao npr. *kaška* 'zmija', *gut* 'grlo', *muka* 'brašno', *hud* 'zao', *šegav* 'pametan', *pašćit se* 'žuriti se',

pejat 'voditi', *tancat* 'plesati'. Te se riječi također rabe u glavnini čakavskih govora u staroj dijaspori, a jedina je razlika što se umjesto *kaška* rabi inačica *kača*. Osobito valja istaknuti riječ *rubec* 'rubac' jer se često navodi kako je leksem *rubac* u standardni jezik preuzet iz kajkavskoga narječja, a zapravo je to jedna od riječi iz temeljnoga starohrvatskoga leksika, neovisno o narječnoj pripadnosti. U čakavskim govorima u staroj dijaspori također je u uporabi riječ *rubac*. Naravno, i ostale je lekseme moguće uspoređivati sa sukladnim potvrđama u različitim hrvatskim idiomima. Tako npr. glagole *pametit* 'pamtiti' i prefigiranu izvedenicu *zapametit* 'zapamtiti', zatim priloge *kako* 'kao' (npr. *kako da se je vina napil* 'kao da se je vina napio') i *prija* 'prije' susrećemo i u čakavskom govoru otoka Drvenika kraj Trogira. Navedeni prilozima rabe se i u arhaičnoj štokavštini. U Držićevu Dundu Maroju čitamo npr. *kako oslu* 'kao magarcu', a iz arhaičnoga hrvatskoga šokačkoga govora mjesta Sonte u Bačkoj potječe sintagma *u Sonte je prija to ime bilo jako ritko* 'prije je u Sonti to ime bilo jako rijetko'. Valja još spomenuti pleonastički prilog *tutu* 'tu' (npr. *tutu na otoku* 'tu na otoku') te dvočlani pridjevski izraz *ves veli*, odnosno *sva vela* u značenju 'sav sretan', odnosno 'sva sretna'.

U okviru leksičke semantike izdvajamo lekseme koji čuvaju stara značenja, drukčija od onih na koje smo naviknuli u današnjem standardnom jeziku. Opet s gradišćansko-hrvatskim idiomima možemo usporediti vrbničke riječi i značenja kao npr. imenicu *rožica* u značenju 'cvijet općenito', pridjeve *drag*, *-a*, *-o* u značenju 'skup, -a, -o', *pravi*, *-a*, *-o* u značenju 'desni, -a, -o', *truden*, *trudna*, *trudno* u značenju 'umoran, umorna, umorno' ili pak glagol *uč*, prez. *ujden* u značenju 'pobjeći'. Čitateljima koji nisu često u kontaktu s arhaičnim hrvatskim govorima vjerojatno će biti neobična uporaba pridjeva *drag* u značenju 'skup'. U starijoj hrvatskoj književnosti to je značenje bilo uobičajeno, pa npr. Držićevu sintagmu iz komedije *Skup: ja pođoh na komardu² da spravim, da kupim, da spravno, dovečer dočekam dzeta, ono drago a ono draže* 'ja pođoh na komardu, da kupim, da pripravno, dovečer dočekam zeta, ono skupo, a ono skuplje', možemo usporediti sa sintagmom iz ove knjige: *draga ti je u nas ta lobodica, draža nego sve biseri* 'skupa ti je u nas ta lobodica, skuplja nego sve biserje'. Pridjevi *dalek* s komparativom *dalji* i *dug* s komparativom *dulji* u jezičnom su se razvoju znali miješati. Tako se npr. dogodilo da u čakavskim govorima središnjega dijela otoka Hvara *daleka veštica* znači 'duga haljinica', a *daleke gaće* su 'duge hlače'. U govoru Vrbnika dogodio se drukčiji značenjski razvoj pa se pridjev *delgi*, *-a*, *-o* rabi i u značenju 'dugi, -a, -o' (npr. *dva delge leta*) i u značenju 'daleki, -a,

-o', odnosno prilog *delgo* u značenju 'daleko' (npr. *jako delgo od nas* 'jako daleko od nas', *enamo delgo* 'onamo daleko') i u značenju 'dugo'. Imenica *vrućica* rabi se u starom značenju 'izvor, vrelo', a već spomenuti poimeničeni pridjev *živo* u značenju 'stoka, blago, domaće životinje i životinje oko kuće'. Srodna značenja toga poimeničenoga pridjeva poznata su i drugdje u čakavaca, npr. na Hvaru gdje *živo* najčešće znači 'magarac' ili 'mazga',

¹ U standardnom jeziku i danas su sačuvani stari izrazi *dragi kamen*, odnosno *dragulj* (skupi kamen) i *dragocjen* (skupocjen).

² Komarda je lokalitet u Dubrovniku (u blizini gradskih zidina) na kojem se u Držićevo vrijeme klala stoka i prodavalo meso.

ali ponegdje i u štokavaca pa se npr. u pojedinim štokavskim govorima u Bosni imenica *živo* rabi u značenju 'blago, stoka'. Posuđeni prijedlog *kuntra* u ovoj se knjizi rabi u značenju 'prema', npr. *kuntra levantu* 'prema istoku', *kuntra jami* 'prema jami'. To značenje nije vrbnički specifikum nego općepoznato, npr. kao značenje prefiksa *kontra-* u posuđenici *kontraadmiral*. Zapravo se i istoznačnica *protu* u nekim arhaičnim čakavskim govorima rabi u značenju 'prema', pa u gradišćanskohrvatskim govorima inače *protuliće* i *premaliće* označuju godišnje doba koje ide prema ljetu (tj. proljeće).

O gramatičkim osobinama vrbničkoga govora objavljeno je nekoliko radova pa su te osobine uglavnom poznate dijalektolozima. No zbog ostalih zainteresiranih koji će uzeti u ruke ove knjige na vrbničkoj čakavštini, i ovom ćemo prigodom navesti neke od tih osobina. U ikavsko-ekavskom vrbničkom govoru refleks se jata ostvaruje prema tzv. pravilu Mayera i Jakubinskoga, tj. hoće li biti ikavizam ili ekavizam zavisi o fonemima koji iza jata slijede. Zbog toga se govori *zavet* 'zavjet', *beseda* 'riječ', ali *dite* 'dijete', *viverica* 'vjeverica', *zapovidel* 'zapovjedio' itd. Za razliku od glavnine čakavskih govora, refleks poluglasa u Vrbniku najčešće je samoglasnik *e*, npr. *dež* 'dažd, kiša', *melin* 'mlin', *pišćenec* 'pilić', *rubec* 'rubac', *pes* 'pas', pridjev *žejen*³ 'žedan', prilozi *vičeres* 'večeras' i *kešnje*⁴ 'kasnije', zamjenica *če* 'što', npr. *a će moreš ćapat na udicu* 'a što možeš uhvatiti na udicu'. Inače se rabi i neodređena zamjenica *nič* 'nešto', npr. *sedâj reci nič lipo, će biš otel* 'sada reci nešto lijepo, što bi htio'. Realizacija *niš* 'ništa' također je imanentna čakavštini, npr. *drugi dan se ni nič dogodilo* 'drugi se dan nije ništa dogodilo'. Refleks staroga samoglasnika *l* u vrbničkom je govoru gotovo redovito slijed *el*, npr. *jabelko* 'jabuka', *selza* 'suza', *delgi* 'dugi', npr. *dva delge leta*. Iznimka je imenica *sence* 'sunce', što je vjerojatno rezultat izbjegavanja slijeda *Inc*.

Suglasničke osobine vrbničkoga govora uglavnom su tipično čakavske. Završni fonem *l* u oblicima muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga dosljedno se čuva, npr. *arival*, *napil se*, *otel* 'htio', *paščil se*, *pjesnul*, *sidel*, *živel*. Fonem *lj* se depalatalizira, npr. *kjun* 'kljun', *kraj* 'kralj', *strašnjiv* 'strašljiv' itd. Epentetsko *l* također izostaje, a time i fonem *lj* kao posljedica takvoga tipa jotovanja, npr. *pjesnul* 'pljesnuo', *živjeni* 'življenje', prezentski oblik *zibje* 'ziblje'. Refleks primarne i sekundarne skupine *dj* u vrbničkom je govoru fonem *j*, npr. *tujj*, *tujja*, *tuje* 'tuđi, tuđa, tuđe', *mej* 'između'. U riječima tipa *siromaščina* 'siromaština' sačuvan je stari suglasnički skup *šć*, kao inače u čakavaca. Rotacizam *že* > *re* realizira se u prezentskim oblicima glagola *moć*, npr. *moreš* 'možeš'. Analognu promjenu *ž* > *r* susrećemo i ispred nastavka *-u*, tj. *oni moru* 'oni mogu', također ispred fonema *d* u prilogu *morda* 'možda'. Vrbnički glagol *sirgat se* 'igrati se' nastao je premetanjem fonema *gr* > *rg*, tj. *sigrat se* > *sirgat se*. Naravno, premetanje je sačuvano i u izvedenicama *sirgani* 'igranje' i *sirgalce* 'igračka'. Zanimljivo je da je protetsko *s-* u tom glagolu, odnosno u izvedenicama od toga glagola, inače karakteristično za dio hrvatskih štokavskih govora, osobito na širokom govornom području arhaičnoga slavonskoga dijalekta. Imenica *sigra* 'igra' rabi

³ U čakavaca je uobičajeno *žajan*, tj. refleks nosnoga prednjega samoglasnika ispred *ž* jest samoglasnik *a*.

⁴ U čakavskim govorima u staroj dijaspori rabi se inačica *kašnje*.

se npr. u našičkom kraju, u slavonskoj Podravini, u slavonskoj Privlaci i Komletincima, u Retkovecima jugozapadno od Vinkovaca, u Antinu i Tordincima, zatim u južnoj Baranji, pa u Vršendi u mađarskom dijelu Baranje, jugoistočno od Pečuha te u govoru šokačkih Hrvata u Rekašu u Rumunjskoj⁵. U šokačkoj Sonti u Bačkoj (unutar današnje Srbije) rabi se glagol *sigrat se* 'igrati se', također imenice *sigra* 'igra' i *sigračka* 'igračka'. Glagol *sigrat se* i imenica *sigra* do danas su sačuvani i u pojedinim novoštokavskim ikavskim govorima u Dalmatinskoj zagori. Likovi u djelu *Stana Biučića* Milana Begovića novoštokavci su ikavci i rabe riječ *sigra*. U bunjevačkih Hrvata novoštokavaca u Bačkoj riječi *sigrat se* i *sigra* redovito se rabe.

Vratimo li se opet vrbničkomu idiomu, valja još spomenuti da se u tom govoru realiziraju samo dva silazna naglasaka (dugi i kratki). U dosadašnjoj se literaturi spominju i nenaglašene dužine koje u današnjem vrbničkom govoru izostaju, a zamjetna je i tendencija postupnoga kraćenja pojedinih dugih naglasaka (barem u dijela govornika), pa čak i u pojedinim primjerima kada iza samoglasnika koji je nositelj naglasaka slijede sonant i konsonant kao npr. u riječi *forca*.

Imenica *zvon* 'zvono' u vrbničkom je govoru muškoga roda, npr. *zvon zvoni* 'zvono zvoni'. Jednosložne imenice muškoga roda imaju kratke množinske oblike, npr. N mn. *zmaji*. Inače u N mn. imenice muškoga roda imaju nastavke *-i* (obično iza nepalatala) i *-e* (iza palatala), npr. *kalebi* i *kalebiće* 'galebovi i galebići'. Isto vrijedi i za oblike uz brojeve dva i tri, npr. *tri puti* 'tri puta'. Imenice srednjega roda imaju u G mn. nulti nastavak, npr. N mn. *blaženstva*, G mn. *blaženstav* (s umetnutim blagoglasnim *a*). Imenice ženskoga roda a-osnova imaju u G jd. nastavak *-i*, npr. *od tugi* 'od tuge'. Isti nastavak imaju i u N i A mn., npr. *divojki* 'djevojke', *nogi* 'noge', *morske vili* 'morske vile', *jake uzdi* 'jake uzde'. Potonji primjeri pokazuju da pridjevi ženskoga roda u N i A pl. imaju dosljedno nastavak *-e*. U I jd. imenice ženskoga roda a-osnova imaju nastavak *-un*, npr. *za medvjedicun* 'za medvjedicom', a u I mn. nastavak *-ami*, npr. *pod nogami* 'pod nogama'. Imenice *mat* / *mati* i *hći* imaju G jd. *matere*, odnosno *hćere*. Imenica ženskoga roda *obid* u značenju 'objijest' pripada i-sklonidbenomu tipu, tj. u G jd. glasi *obidi* 'objijesti'. Imenice nekadašnje v-osnove obično se realiziraju kao *loki* 'lokva', a rjeđe kao *crkva* 'crkva'. Imenica *jabelko* 'jabuka', G jd. *jabelka* srednjega je roda, npr. u I jd. *ze zlatnin jabelkon*. Nekadašnja završna skupina u zbirnih i glagolskih imenica (koja se sastojala od poluglasa i fonema *j + e*), u vrbničkom je govoru dala *-i*, npr. *biseri* 'biserje' u primjeru *draža nego sve biseri* 'skuplja nego sve biserje', *kameni* 'kamenje', *peri* 'lišće', *čuvani* 'čuvanje', *kričani* 'vikanje' i *zijani* 'vikanje', *sirgani* 'igranje' itd. Vrbničke realizacije tipa *zazove k sebi svoju dvojicu* uobičajene su i u čakavskim govorima u staroj dijaspori. U muškom je rodu, kao i u većine čakavaca, uobičajena pokazna zamjenica *ta* 'taj', npr. *ta mirakul*. Poput čakavskih govora u staroj dijaspori, vrbnički govor ima u pridjevsko--zamjeničkoj sklonidbi dosljedno nastavak *-oga* u

⁵ Za svoga boravka među šokačkim Hrvatima u selu Rekašu u rumunjskom dijelu Banata, Stjepan Krpan je, prije dvadesetak godina, zabilježio imenice *sigra* i *sigračka* u značenjima 'igra' i 'igračka', a riječ *igra* (bez protetskoga *s-*) u značenju 'ples'. Potpuno isto značenjsko razgraničenje riječi *sigra* i *igra* zatekla sam za svoga dijalektološkoga terenskoga istraživanja u Rekašu potkraj travnja 2008.

genitivu i akuzativu, npr. N jd. *mižerno živjeni*, G jd. *mižernoga živjenja*, N jd. *veli*, G jd. *veloga*, zatim *maloga kraja*, *zlatnoga*, N jd. *ki 'koji'*, G jd. *koga* itd. U D jd. te sklonidbe nastavak je *-omu* ili *-emu* zavisno o prethodnom fonemu, npr. *za slugu svojemu sinu*, *malomu Vlatku*. Pridjevi koji pri tvorbi komparativa skraćuju osnovu, dobivaju nastavak *-ji*, *-ja*, *-je*, npr. *teška*, komp. *težja* (prilog *težje*). Pokazne pridjevne zamjenice imaju oblike tipa *takov*, *-a*, *-o*, npr. *takova bogatija*. Glagoli tipa *zibat* u vrbničkom govoru pripadaju 3. razredu V. vrste, tj. imaju prezentske oblike tipa *zibjen*. Kondicionalni oblici pomoćnoga glagola *bit* u Vrbniku glase *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *biju*, npr. *da ga ne biju od diteta rastavili*. Glagol *plakat* u vrbničkom je govoru povratni glagol *plakat se*, npr. *plače se žena*.

U vrbničkom je rječotvorju osobito plodan sufiks *-ica*, i to u različitim značenjskim skupinama, npr. u otprijednoj tvorbi *zelen* > *zelenica* 'zelena livada', *mutav* > *mutica* 'nijema žena' i *mali* > *malica*⁶ 'mala djevojčica', odnosno u mocijskoj tvorbi *kunpanj* 'prijatelj, drug' > *kunpanjica* 'prijateljica, družica', *knez* > *knezica* 'kneginja'. Od imenice *knez* izvedena je i imenica *knezić* 'knežević' sa sufiksom *-ić*. Imenicu *knežija* prikladnije je izvoditi sufiksom *-ija* od imenice *knez* (s promjenom *z* > *ž* na granici tvorbene osnove i sufiksa) nego od skraćene osnove odnosnoga pridjeva *knežev*. Istim je sufiksom izvedena i apstraktna imenica *bogatija* 'bogatstvo' od pridjeva *bogat*, dok je apstraktna imenica *šegavarija* 'pamet' izvedena sufiksom *-arija* od pridjeva *šegav* 'pametna'. Vrlo je plodan i sufiks *-ina* pri tvorbi uvećanica, obično s pejorativnim predznakom, npr. *glavina* 'glavurda'. Osobito je pak taj sufiks plodan pri tvorbi od deminutivnih osnova, odnosno od osnova imenica s deminutivnim značenjem, npr. *kućica* > *kućičina*, *halašić* 'momčić' > *halašičina*. Značenje takvih izvedenica u biti je istovjetno značenju riječi od koje su izvedene, ali su te izvedenice redovito jače stilski obilježene. Od prefiksanih imeničkih tvorenica zanimljiva je pridjevska tvorenica *nepameten* s niječnim predznakom u odnosu na značenje pridjeva od kojega je načinjena, te tvorenica *zaberdi* 'zagorje'. Prefiksarno-sufiksna izvedenica muškoga roda *naručaj* izvedena je sufiksom *-aj*. Zbog toga nema blagoglasno *a* pa je npr. L jd. *v naručaju* 'u naručju'. Od imenice *zavet* izveden je sufiksom *-jat* glagol *zavećat se* 'zavjetovati se', s jotovanjem na granici tvorbene osnove i sufiksa. Od glagola *pasat* 'proći' izveden je imperfektivizacijom glagol *pasivat* 'prolaziti'. Etimološki gledano, prefiks *u-* u glagolu *ustat* 'ostati' bio je fonološka inačica prefiksa *o-* (s promjenom boje samoglasnika *o* > *u* u zatvorenom pravcu). Pri realizaciji perfekta povratnih glagola, uz zamjenicu *se* redovito se čuva i enklitički prezentski oblik pomoćnoga glagola *bit*, npr. *kako da se je vina napil*. Takav tip tvorbe perfekta povratnih glagola karakterističan je za čakavske ikavsko-ekavske govore.

Ovaj kratki pregled dijalekatnih značajki vrbničkoga govora pokazuje kako je svoj Marija Trinajstić Božić, nakon svoje dijalekatne zbirke pjesama *Zlatne konca od jubavi* (Vrbnik, 2003.) i svojom čakavskom verzijom *Priča iz davnine* nedvojbeno dala svoj prilog čuvanju leksičke i gramatičke starine čakavskoga vrbničkoga idioma.

⁶ Izvedenice *mutica* i *malica* nisu nastale mocijskom tvorbom.